

ÄRENDE De språkliga rättigheterna i användningen av det nationella hälsoarkivet Kanta

KLAGOMÅLET

Klaganden har tillställt justitiekanslern ett 22.9.2016 daterade klagomål som gäller patientens och klientens språkliga rättigheter i det nationella hälsoarkivet Kanta. Klaganden anser att rätten till patienthandlingar på eget språk inte tillgodoses när det är fråga om det nationella hälsoarkivet Kanta. Klaganden konstaterar att patienthandlingar som finns i det elektroniska arkivet sällan förs in på klientens språk om det är svenska. Klaganden ser allvarligt på detta missförhållande och kräver tydligare instruktioner och effektivare övervakning. Klaganden anser att det finns ett behov att utveckla uppgifterna att övervaka att vårdinstanserna tillgodoser patientens språkliga rättigheter.

UTREDNING OCH BEMÖTANDE

Social- och hälsovårdsministeriet har gett sitt utlåtande 8.12.2016. Klaganden har gett sitt bemötande i ärendet.

Social- och hälsovårdsministeriet konstaterar i sitt utlåtande att det nationella hälsoarkivet Kanta har flera funktioner. Patienthandlingar i Kanta-arkivet samt elektroniska recept kommer till arkivet från olika vårdinstanser. Lagen om elektronisk behandling av klientuppgifter inom social- och hälsovården (159/2007) förpliktar offentliga hälso- och sjukvårdsorganisationer att lagra patientuppgifterna i den riksomfattande arkiveringstjänsten. För privata hälso- och sjukvårdsorganisationer är ibruktagandet av det centraliserade arkivet obligatoriskt om långtidsförvaringen av deras journalhandlingar sköts elektroniskt. Alla Kanta-sidor inklusive Mina Kanta-sidor finns även på svenska.

Enligt utlåtandet är Folkpensionsanstalten FPA ansvarig för Kanta-arkivets tekniska service. Hälso- och sjukvårdsorganisationerna är ansvariga för innehållet i patienthandlingar. Handlingarna införs i Kanta-arkivet med det innehåll och på det språk som har använts just i den vård-enheten. På Mina Kanta -sidor görs ingen elektronisk eller annan översättning av handlingarna. Därför är det möjligt att Mina Kanta -sidor annars är på svenska men handlingarna är på finska. Ministeriet konstaterar att handlingarna utnyttjas primärt i patientens vård och i kommunika-

JUSTITIEKANSLERSÄMBETET

tionen mellan vårdpersonalen och hälso- och sjukvårdsinstitutioner. Det finns inte särskild lagstiftning gällande patienthandlingarnas språk. Beslutet om språket görs av vårdorganisationen. I praktiken är handlingarna antingen på finska eller på svenska. I en del tvåspråkiga kommuner och samkommuner översätts de på verksamhetsenhetens arbetspråk uppgjorda patientberättelserna regelbundet eller på begäran till det andra inhemska språk som patienten använder. I en del fall utförs detta då patienten använder sin rätt att granska och få information. Dessa procedurer säkrar för sin del patientens rätt att få patientdokument på eget modersmål. En yrkesperson inom hälsovården kan också redogöra muntligen för patienten på hans eller hennes kontaktspråk den information som ingår i hans eller hennes patientdokument.

Ministeriet anser att ur patientsäkerhetssynpunkt är det ytterst viktigt att alla som arbetar inom vårdbranschen kan utgående från sin språkliga kompetens uppgöra och tolka korrekt enhetens patientberättelser och andra patientdokument som används i vården. I detta sammanhang är det enligt utlåtandet motiverat att man i tvåspråkiga kommuner och sjukvårdsdistrikt kommer överens om verksamhetens interna arbetspråk på vilket patientberättelserna uppgörs och till vilka andra språk patientberättelsetexten regelbundet översätts.

Klaganden anser i sitt bemötande att en patient har rätt att få patienthandlingar översätta till sitt eget språk, finska eller svenska. Vårdproducenterna har en skyldighet att tillgodose patienternas språkliga rättigheter på eget initiativ också inom den digitala servicen. Enligt klagandens bedömning uppfylls inte dessa krav inom ramen för hälsoarkivet Kanta för närvarande. Klaganden anser att de tekniska lösningarna i hälsoarkivet Kanta bör utformas så att patienten kan förfoga över sina språkliga rättigheter digitalt. I praktiken skulle detta innebära att patienten kan välja vårdspråk och huruvida patienten önskar få sina patienthandlingar översätta till det andra nationalspråket. Det bör också vara möjligt att beställa översättningar av specifika patienthandlingar i Kanta och att införa de översatta handlingarna i registret parallellt med handlingarna i originalversion.

AVGÖRANDE

Bedömning

Enligt 3 § 1 mom. i lagen om justitiekanslern i statsrådet ska justitiekanslern behandla till justitiekanslern riktade skriftliga klagomål och meddelanden från myndigheterna. Enligt 4 § 1 mom. i den nämnda lagen undersöker justitiekanslern ett klagomål, om det finns anledning att misstänka att en person, en myndighet eller någon annan institution som omfattas av justitiekanslerns övervakningsbehörighet har handlat lagstridigt eller underlåtit att fullgöra sina skyldigheter, eller om justitiekanslern annars anser att det finns orsak härtill.

Enligt 6 § 1 mom. i grundlagen är alla lika inför lagen. Enligt 2 mom. i nämnda paragraf får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av språk.

Enligt 17 § i grundlagen är Finlands nationalspråk finska och svenska. Vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk ska tryggas genom lag.

Enligt 21 § 1 mom. i grundlagen har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag. Enligt 2 moment i samma paragraf ska rätten till en god förvaltning tryggas genom lag.

JUSTITIEKANSLERSÄMBETET

Den i grundlagen garanterade goda förvaltningen preciseras närmare i förvaltningslagen (434/2003). I lagens 7 § 1 mom. bestäms att möjligheterna att utträta ärenden och behandlingen av ärenden hos en myndighet ska om möjligt ordnas så att den som vänder sig till förvaltningen får behörig service och att myndigheten kan sköta sin uppgift med gott resultat. I paragrafen åläggs myndigheten dock inte någon ovillkorlig skyldighet att vidta åtgärder för att på behörigt sätt ordna service för utträttande av ärenden, utan bestämmelsen gör det möjligt att ta hänsyn till de ekonomiska och övriga resurser som finns till buds (RP 72/2002 rd).

De språkliga rättigheterna enligt grundlagen preciseras i språklagen (423/2003). Språklagen innehåller detaljerade bestämmelser om rätten att använda finska och svenska. Språklagen är en allmän lag som fastställer miniminivån för den språkliga servicen. Språklagen tillämpas på statliga och kommunala myndigheter.

Enligt 2 § i språklagen är syftet med lagen att trygga den i grundlagen tillförsäkrade rätten för var och en att hos domstolar och andra myndigheter använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska. Målet är att vars och ens rätt till rättvis rättegång och god förvaltning garanteras oberoende av språket samt att individens språkliga rättigheter förverkligas utan att han eller hon särskilt behöver begära det.

Enligt 10 § 1 mom. i språklagen har var och en rätt att i kontakter med statliga myndigheter och tvåspråkiga kommunala myndigheter använda finska eller svenska. Enligt 12 § i språklagen används som handläggningsspråk i förvaltningsärenden hos tvåspråkiga myndigheter parternas språk. Har parterna olika språk eller vet man inte när saken väcks vilka samtliga parter är, ska myndigheten med beaktande av parternas rätt och fördel bestämma vilket språk som ska användas. Om valet av språk inte kan träffas på den grunden, används majoritetsspråket i myndighetens ämbetsdistrikt. Enligt 23 § 1 mom. i samma lag ska myndigheterna i sin verksamhet självständigt se till att individens språkliga rättigheter förverkligas i praktiken.

Enligt språklagen ska en tvåspråkig myndighet betjäna allmänheten på finska och svenska. Kunder ska behandlas jämlikt i språkligt avseende, oberoende av om det är fråga om elektronisk eller mer traditionell service, men det är inte helt uteslutet att viss service tillhandahålls i en annan form på det andra nationalspråket (t.ex. JO dnr 1793/4/15). Kvaliteten på servicen får dock inte försämrats till följd av det språk som individen väljer att använda, och myndigheterna ska i sin verksamhet se till att en enskild person har faktiska möjligheter att välja vilket språk han eller hon vill använda.

Också den i förvaltningslagen avsedda behöriga servicen innebär bland annat att svenskspråkiga kunder kan använda sitt modersmål och ta hand om sina ärenden på detta språk.

Språkfrågorna inom hälsovården regleras i 3 § 3 och 4 mom. i lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992) och i 6 § i hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010). I paragraferna hänvisas till 10 § (individens språkliga rättigheter hos myndigheterna), 18 § (rätt till tolkning) och 20 § (rätt att få översättning av expeditioner och andra handlingar) i språklagen.

Bara i en del tvåspråkiga kommuner och samkommuner översätts de på verksamhetsenhetens arbetspråk uppgjorda patientberättelserna regelbundet eller på begäran till det andra inhemska språk som patienten använder. Enligt utredningen kan en yrkesperson inom hälsovården också redogöra muntligen för patienten på hans eller hennes kontaktspråk den information som ingår i hans eller hennes patientdokument. På så sätt förfarar man ändå inte i alla kommuner eller vårdorganisationer.

Enligt 3 § i lagen om patientens ställning och rättigheter har var och en utan diskriminering och inom gränserna för de resurser som vid respektive tidpunkt står till hälso- och sjukvårdens förfogande rätt till sådan hälso- och sjukvård av god kvalitet som hans eller hennes hälsotillstånd förutsätter. Språket i patienthandlingar kan inverka på kvaliteten av hälso- och sjukvården å ena sidan genom patientens påverkningsmöjligheter och å andra sidan genom vårdpersonalens verksamhetsförutsättningar. Patientens rättigheter ska tryggas med behörig tolkning och översättning, men fördelningen av de ekonomiska och övriga resurser som finns till buds inom hälsovården för regelbunden översättning av alla patienthandlingar till patientens språk kan man såvitt jag kan se svårligen anse motiverad ur perspektivet tryggande av tillräckliga hälsovårdstjänster.

Åtgärder

Jag fäster social- och hälsovårdsministeriets uppmärksamhet på de synpunkter angående patienthandlingarnas språk som jag ovan anfört.

Biträdande justitiekansler

Kimmo Hakonen

Referendarieråd

Outi Kostama

JUSTITIEKANSLERSÄMBETET
